

Kielemme käytäntö.

Partisiippien ajanmerkityksestä.

Setälän Lauseopissa sanotaan (§ 118): »Partisiipeista ensimmäinen ilmoittaa päättymätöntä (kestävää, aiottua) tekemistä, toinen päättynyttä.» Samantapainen selitys on muissakin kieliopeissa. Transitiiivierbien nominaalisesti (siis muualla kuin liittotempuksen osana) käytetyn passiivin II partisiipin suhteen se kuitenkin on liian ahdas.

Transitiiivierbit voidaan merkityksensä puolesta jakaa kahteen ryhmään: toiset merkitsevät tekemistä, joka kehityy, aiheuttaa muutoksen, joka (lopulta) tekee tekemisen jatkumisen mahdottomaksi tai tarpeettomaksi (tekeminen täytyy; vain näiden verbien yhteydessä on totaaliobjekti mahdollinen); toiset taas merkitsevät tekemistä, joka ei aiheuta tai jonka ei ainakaan tarvitse aiheuttaa tällaista muutosta (tekeminen ei täyty). Edellisiä verbejä nimitän tässä *resultatiivisiksi*, jälkimmäisiä *irresultatiivisiksi*. Resultatiivierbeihin kuuluvat mm. olotilan muuttamista merkitsevät verbit, esim. *tehdä, maalata*. Niiden passiivin II partisiippi ilmoittaa aina päättynyttä tekemistä: *tehty päätös, maalattu rakennus*. Päättymätön tekeminen osoitetaan I partisiipilla tai muilla keinoin: *tekeillä oleva päätös, maalattava rakennus*. Irresultatiivierbeihin taas kuuluvat mm. tunnetta merkitsevät verbit, esim. *rakastaa, pelätä*. Niiden passiivin II partisiippi ilmoittaa vastoin Setälän sääntöä usein *päättymätöntä* tekemistä: jos joku kirjoittaa kirjeen *rakastetulleen*, ei kyseessä ole entinen morsian; samoin on *pelätty opettaja* jatkuvan pelon aiheena.

Sama koskee nähdäkseni ns. agentti-partisiippia, jonka senkin Setälä sanoo ilmoittavan vain päättynyttä tekemistä

(Lauseoppi § 116). Vaikka nim. resultatiivierbien partisiipit ilmoittavatkin päättynyttä tekemistä (*kokouksen tekemä päätös, maalaamamme rakennus*), niin irresultatiivierbien vastaavat muodot saattavat ilmoittaa myös jatkuvaa: *kansansa rakastama ruhtinas; Ja hän, vaikka onkin juopottelija, on miesten suosima kuin harva* (Teuvo Pakkala); — — — *lyyry on huomattavasti suurempi kuin suomalaisten käyttämät yleensä* (Tiitus).

Irresultatiivisen verbin passiivin II partisiippi ja agenttipartisiippi voivat kyllä ilmoittaa myös päättynyttä tekemistä; esim. *paljon moitittu toimenpide* on joko 'toimenpide, jota paljon moititaan' tai 'toimenpide, jota on paljon moitittu'. Vain lauseyhteydestä saattaa käydä ilmi, kummasta on kysymys. Voidaan sanoa, että irresultatiivierbin passiivin II partisiippi ja agenttipartisiippi ilmoittavat *täyttymätöntä* tekemistä, joka saattaa olla joko jatkuvaa tai päättynyttä. Passiivin I partisiippi osoittaa taas mm. mahdollisuutta, velvollisuutta: *rakastettava ihminen, pelätävä tulos, halveksittava teko*.

Setälän alussa mainittuun sääntöön olisi siis tehtävä esim. seuraava lisäys: »Eräiden transitiiivierbien passiivin II partisiippi voi kuitenkin merkitä myös päättymätöntä tekemistä, esim. *pelätty opettaja* 'opettaja, jota pelätään tai on pelätty'.» Ja samaan tapaan agentti-partisiipin kohdalla.

Sekä Saarimaa että Kettunen toistavat kielioppaissaan Setälän selityksen agenttipartisiipin merkityksestä (Kielenopas s. 250, Hyvää vapaata suomea § 175₁), mutta kun annetut esimerkit ovat resultatiivierbeistä, edellä esitetty ei vaikuta käytännöllisiin ohjeisiin. Kui-

tenkin kielioppaiden esitys saattaa eräässä toisessa suhteessa olla harhaan johtavaa, nim. käsitteiden 'päättymätön' ja 'päättynyt' osalta. Kaikissa näiden oppaiden virhe-esimerkeissä, joissa agenttipartisiippi väärin esiintyy päättymätöntä tekemistä tarkoittamassa, on tempus, kai havainnollisuuden vuoksi, tulevaa aikaa tarkoittava preesens. Tämä voi aikaansaada sen käsityksen, että päättynyttä tekemistä merkitsevä agenttipartisiippi olisi tulevasta ajasta puheen ollen aina käymätön. Kettunen esim. kirjoittaa: »*Sepän takoma kirves*, kirves, jonka seppä takoi tai on takonut, siis päättynyttä tekemistä ilmaiseva. Samoin *Kuultiin taiteilija S:n esittämä runo*, hänen laulamansa laulu tms. Houkutus on siis sanoa myös: *Kuullaan hänen esittämänsä runo*, mutta silloin on tehty sellainen ajatushyppäys, että hän olisi jo runon esittänyt, vaikka vasta on luvassa.» Kuitenkaan ei liene epäilystä siitä, että saatetaan sanoa: *Viikon päästä tuot kaikki valmiiksi saamasi kappaleet nähtäväksi*, vaikka puhumishetkellä työtä ei olisi aloitettukaan. Partisiipin ilmoittaman tekemisen päättymättömyys, päättynisyys arvostellaan yleensä lauseen ilmoittamaan aikaan verrattuna, ei puhumis- tai kirjoittamishetken suhteen. Sanotaan myös esim. *Äiti raahasi vastaan hangoittelevan pojan sisään; Jahka hän saa uuden tutkimuksensa valmiiksi, hän on varsin ansioitu-*

nut mies. Edellisessä virkkeessä ilmoittaa I partisiippi menneessä ajassa päättymätöntä, toisessa II partisiippi tulevassa päättynyttä tekemistä. Tämän mukaan ei voine olla olennaista eroa lauseilla *Kuultiin taiteilija S:n lukema runo* ja *Kuullaan taiteilija S:n lukema runo*. Agenttipartisiipin pitäisi molemmissa merkitä päättynyttä tekemistä — *lukea* on resultatiiviverbi. Ilmauksen hyväksyttävyyys ei mielestäni riipu predikaatin aikamuodosta, vaan siitä, katsotaanko päättynyttä tekemistä ilmaiseva partisiippi tällaisessa yhteydessä yleensä korrektiksi, ts. hyväksytäänkö esim. virke *Ohjelmassa seuraa yhteisesti laulettu Porilaisten marssi*. Omasta puolestani olen sen valmis hyväksymään. Täysin moitteeton on mielestäni seuraavanlainen konstruktio: *Kuullaan Porilaisten marssi sotilassoittokunnan esittämänä*, jossa agenttipartisiipin essiivimuoto sulkee pois mahdollisuuden, että ehkä tarkoitetaan jotakin aikaisempaa esityskertaa — virke *Kuullaan taiteilija S:n lukema runo* on tässä suhteessa ainakin teoreettisesti kaksimielinen. — Sen sijaan esim. virke *Joillekin matkustajille voidaan vielä järjestää tilaisuus osallistua matkustaja-alus »Jäämeren» Petsamoon tekemään matkaan* on selvästi virheellinen, koska matka on myöhempi kuin ilmoittautuminen.

MATTI SADENIEMI